

RAAP-NOTITIE 6055

Plangebied Usquerdermaar nabij Usquert

Gemeente Eemmond
Archeologisch vooronderzoek:
een bureauonderzoek

RAAP

4050 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Waterschap Noorderzijlvest

Titel: Plangebied Usquerdermaar nabij Usquert, gemeente Eemmond; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: september 2017

Auteur: drs. T.A. van den Bergh

Projectcode: EEUSQ

Bestandsnaam: NO6055_EEUSQ

Projectleider: drs. T.A. van den Bergh

Projectmedewerker: S. van der Veen MA

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 4561089100

Autorisatie: drs. J.L. van Beek

Bevoegde overheid: gemeente Eemmond

ISSN: 0925-6369

RAAP

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

e-mail: raap@raap.nl

www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2017

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

- *type onderzoek*: een bureauonderzoek
- *bevoegde overheid*: gemeente Eemsmond
- *onderzoekskader*: omgevingsvergunning
- *locatie*:
  - *naam*: Usquerdermaar
  - *plaats*: tussen Usquert en Warffum (zie figuur 1)
  - *gemeente*: Eemsmond
  - *provincie*: Groningen
  - *oppervlakte plangebied*: het plangebied bestaat uit een tracé met een lengte van circa 240 m en een breedte van circa 6,5 m aan de oostzijde van de Usquerdermaar.
  - *kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000*: 7B
  - *noordelijke coördinaten (X/Y)*: 234.590/599.528
  - *zuidelijke coördinaten (X/Y)*: 234.639/599.296
- *afbakening onderzoekszone*: straal van 300 m rondom het traject
- *ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer*: 4561089100
- *documentatie*: de documentatie van het project wordt bij RAAP bewaard onder de projectcode EEUSQ en wordt binnen een termijn van 2 jaar overgedragen aan het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

1.2 Aanleiding en doelstelling

In het plangebied zijn bodemingrepen gepland (zie § 2.5 voor een uitgebreide beschrijving) die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten. De archeologische verwachtings- en beleidskaart (Libau, 2015; naar Van Beek, 2008) van de gemeente geeft aan dat het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting ligt (WR-a4; onderzoek bij ingrepen groter dan 200 m² en dieper dan 0,45 m –Mv). Ten behoeve van de omgevingsvergunning is daarom een bureauonderzoek uitgevoerd.

De doelstelling van het onderzoek is het vaststellen van de archeologische verwachting van het plangebied.

1.3 Onderzoeksvragen

- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting?
- Zijn archeologische maatregelen (planinpassing, vervolgonderzoek, e.d.) noodzakelijk?

1.4 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als norm.

RAAP is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, 4004 Opgraven (landbodems) en 4006 Specialistisch onderzoek.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiervoor worden verschillende bronnen gebruikt (zie literatuurlijst). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
Midden		35.000	
Oud		250.000	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2.2 Geomorfologie, bodem en AHN

- *geomorfologie ontleend aan ARCHIS*: vlakke van getijafzettingen (code 1M35)
- *bodem volgens ontleend aan ARCHIS*: achtereenvolgens van noord naar zuid; knippige polder-vaaggronden met zavel (code gMn58C), kalkarme poldervaaggronden met zware zavel (code Mn25C) en kalkarme knippige poldervaaggronden met klei (code gMn85C).
- *top Pleistoceen ontleend aan ARCHIS*: de top van het Pleistocene zand ligt op 8 tot 10 m – NAP.
- *Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN; <http://www.ahn.nl>)*: op het AHN is te zien dat het plangebied op een uitloper van de inversie rug ligt waar ook Warffum op ligt (zie figuur 2).

2.3 Archeologische gegevens

- *bekende archeologische vindplaatsen* volgens het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS2) in een straal van 300 m rond het plangebied:

AMK-nr	complextype	datering	waarde
6736, 170 m ten zuiden plangebied	nederzetting (huiswierde)	Middeleeuwen	WR-a2

Tabel 2. Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied.

- *eerder uitgevoerd onderzoek in de omgeving volgens ARCHIS*:

zaakidentificatie	resultaat/advies	opmerking
2229763100, 170 m ten zuiden plangebied	onbekend	bureauonderzoek Libau, 2009
3987367100, 170 m ten zuiden plangebied	werkzaamheden binnen AMK-terrein 6736; fundering zo aangelegd dat archeologische resten niet in het geding zijn	bureauonderzoek Libau, 2016

Tabel 3. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.

- *bekende archeologische gegevens uit andere bronnen*:

locatie	complextype	datering	opmerking
120 m ten zuiden plangebied	boerderijplaats	onbekend	kadastrale minuut

Tabel 4. Overzicht van de bekende archeologische gegevens uit andere bronnen.

2.4 Historische situatie

Voor het onderzoek naar de historische situatie is gebruik gemaakt van de Kadastrale Minuut uit het begin van de 19e eeuw (<http://hisgis.nl> en www.topotijdreis.nl) en divers historische kaarten.

- *historisch gebruik*: op de kadastrale kaart van 1832 is te zien dat het noordelijk perceel waar het huidig plangebied onderdeel van uitmaakt in gebruik is als weiland, en het zuidelijk perceel als bouwland. Beide percelen zijn in het bezit van burgemeester Berend Peppink van Bedum (welke eerloos is verklaard en veroordeeld tot 5 jaar tuchtstraf en 50 gulden boete na verduistering van geld voor een nieuwe brandspuit (Sleebe, 1994)). De hierboven genoemde huiswiede en boerderijplaats, respectievelijk 120 en 170 m ten zuiden van het huidig plangebied staan ook op deze kaart aangegeven. Het huidige Usquerdermaar droeg toentertijd de naam Delthe(r). Het kaartbeeld rond 1910 laat zien dat beide percelen waar het huidig plangebied deel van uit maakt akkerland zijn. Direct ten zuiden van deze percelen ligt een steenfabriek en direct ten noorden van de percelen is bebouwing aangegeven (zie figuur 3). Rond 1935 is de steenfabriek verdwenen en bevindt zich op deze locatie een gebouw. Op het AHN (figuur 2) zijn duidelijk de af getichelde percelen zichtbaar die tot de gronden van de steenfabriek hebben behoord. Rond 1962 is zowel dit gebouw als de bebouwing aan de noordzijde van het huidige plangebied van de kaart verdwenen. Rond 1980 is de boerderij (van de eerder genoemde boerderijplaats) 120 m ten zuiden van het huidig plangebied afgebroken. Tot op dit moment is dat beeld ongewijzigd.
- *consequentie voor de archeologie (verwachting, verstoringen, resten van historische bebouwing)*: mogelijk heeft het gebruik als bouwland tot gevolg gehad dat de top van de afzettingen, als gevolg van landbewerkingen, is verstoord. De verwachting is echter dat dit niet tot groot-schalige verstoring van archeologische lagen heeft geleid.

2.5 Huidige en toekomstige situatie

- *huidig gebruik*: grasland
- *toekomstig gebruik*: de oostoever van de Usquerdermaar zal worden aangepast. Over een breedte van 6,5 m zal een talud worden aangelegd tot maximaal 1,83 –Mv (1,77 –NAP). De hoogte van het maaiveld varieert tussen 0 en 0,12 +NAP. Het nieuwe talud heeft tot de waterlijn een hellingsgraad van 1:3 en onder de waterlijn een hellingsgraad van 1:4.
- *consequentie voor de archeologie (verstoring, methodiek veldonderzoek)*: het aanleggen van het talud kan mogelijk leiden tot verstoring van de eventueel aanwezige archeologische resten.

3 Gespecificeerde archeologische verwachting/advies

- *archeologische verwachting*: volgens de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Eemsmond ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting (WR-a4).
- *gespecificeerde archeologische verwachting*: op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kan de archeologische verwachting ter plaatse van de ingreep voor de periode Steentijd – Bronstijd worden bijgesteld naar laag. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het Pleistocene zand zich op een diepte van 8 tot 10 m –NAP bevindt. Voor de periode Middeleeuwen – Nieuwe tijd geldt een hoge- tot middelhoge archeologische verwachting. Er kan niet worden uitgesloten dat zich resten van nederzettingen uit genoemde periode binnen het plangebied bevinden. Deze resten zouden direct onder de bouwvoor aanwezig kunnen zijn.
- *archeologisch advies*: om te bepalen of de bodem intact is en of vervolgonderzoek noodzakelijk is adviseren wij om binnen het plangebied om de 25 m een boring te zetten tot maximaal 2 m –Mv.

Literatuur

- Beek, J.L. van & P.C. Vos (Deltares)**, 2008. Regio Noord-Groningen, gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl: archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart. RAAP-rapport 1732. Weesp.
- Libau**, 2015. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart gemeente Eemsmond.
- Sleebe, V.C.** 1994. In termen van fatsoen: sociale controle in het Groningse kleigebied 1770-1914 p. 281. Van Gorcum, Assen.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: Ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Plangebied geprojecteerd op het AHN2.

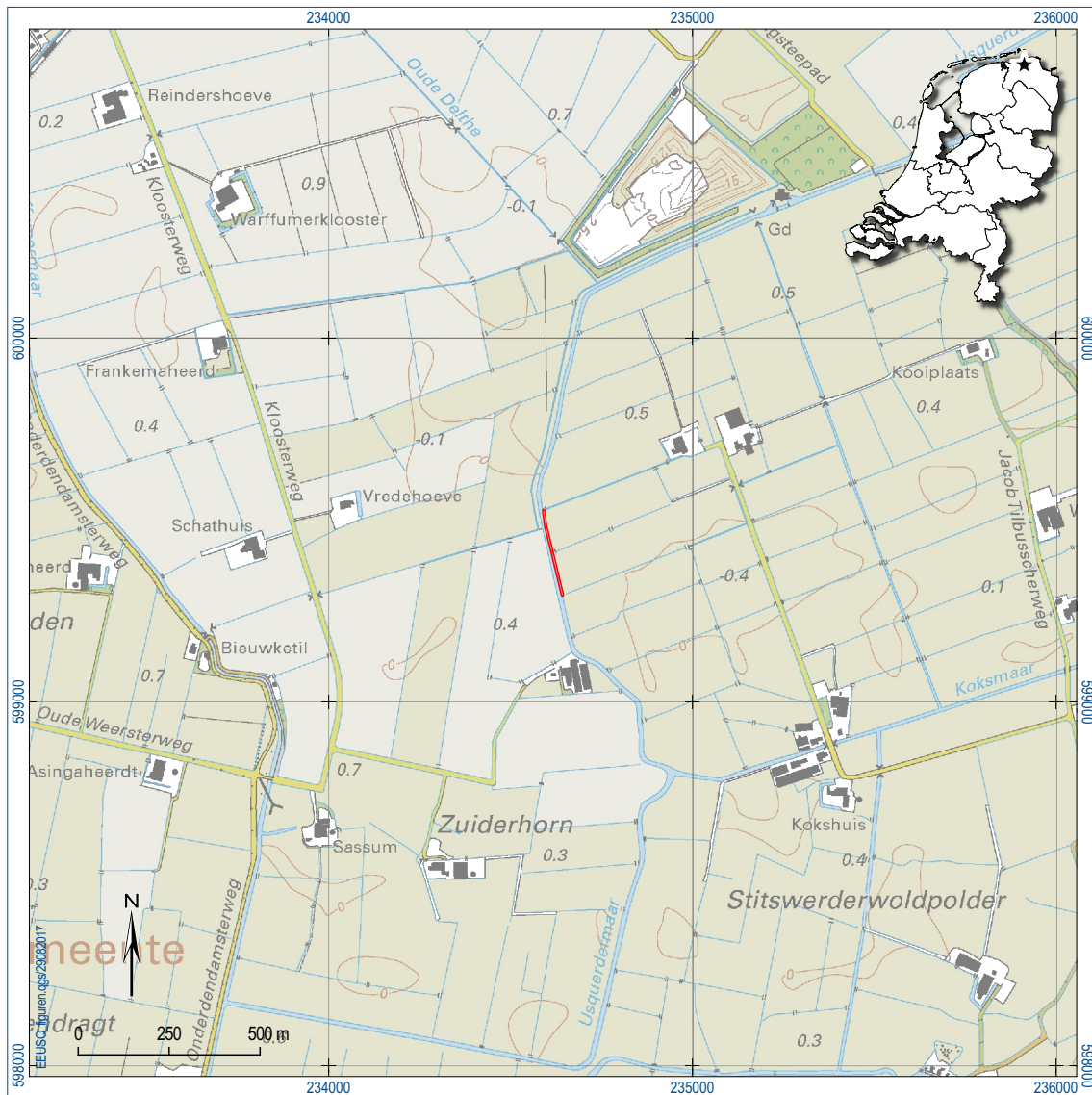
Figuur 3. Plangebied geprojecteerd op de Chromo-topografische kaart 1910.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

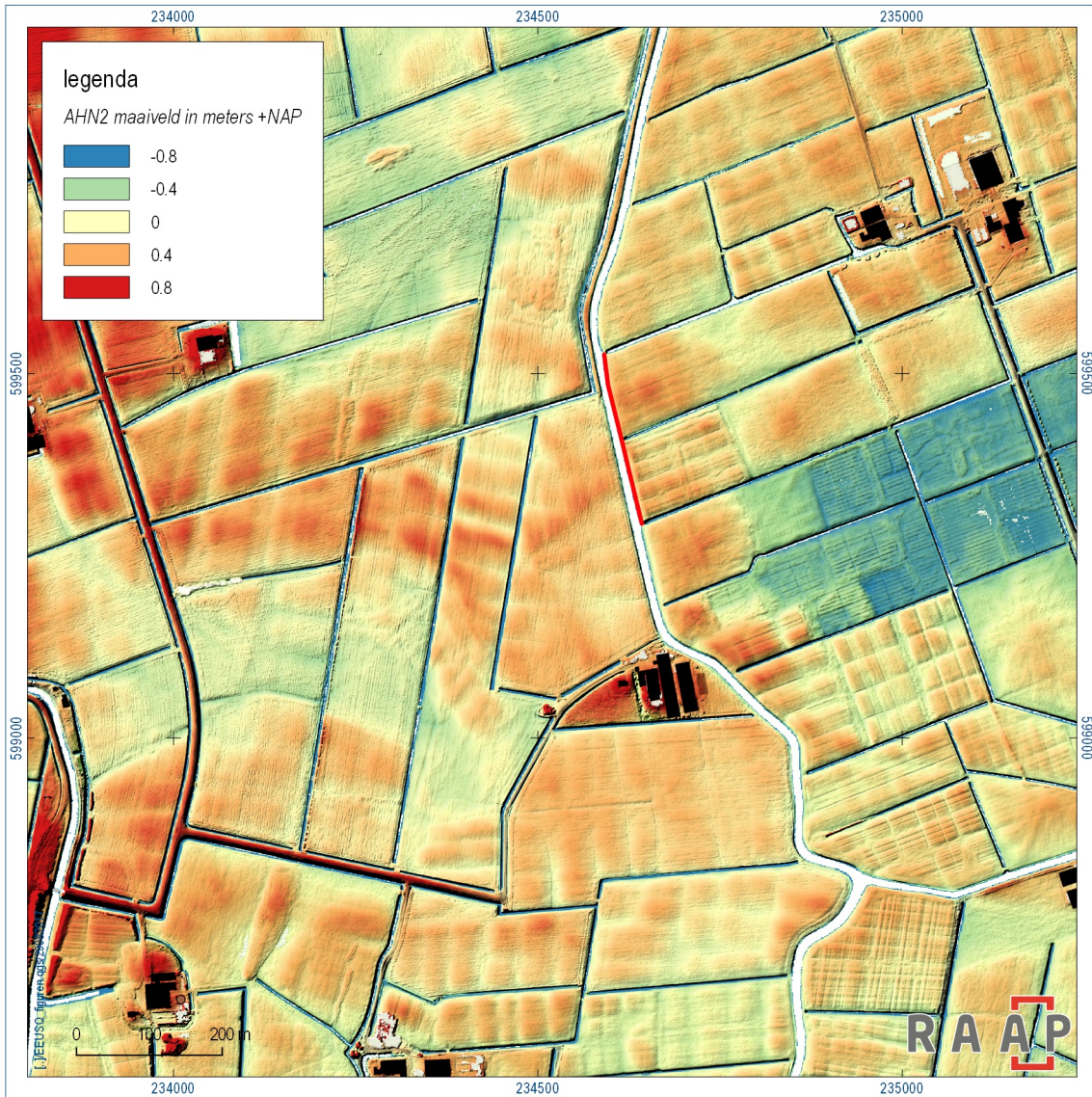
Tabel 2. Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied.

Tabel 3. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.

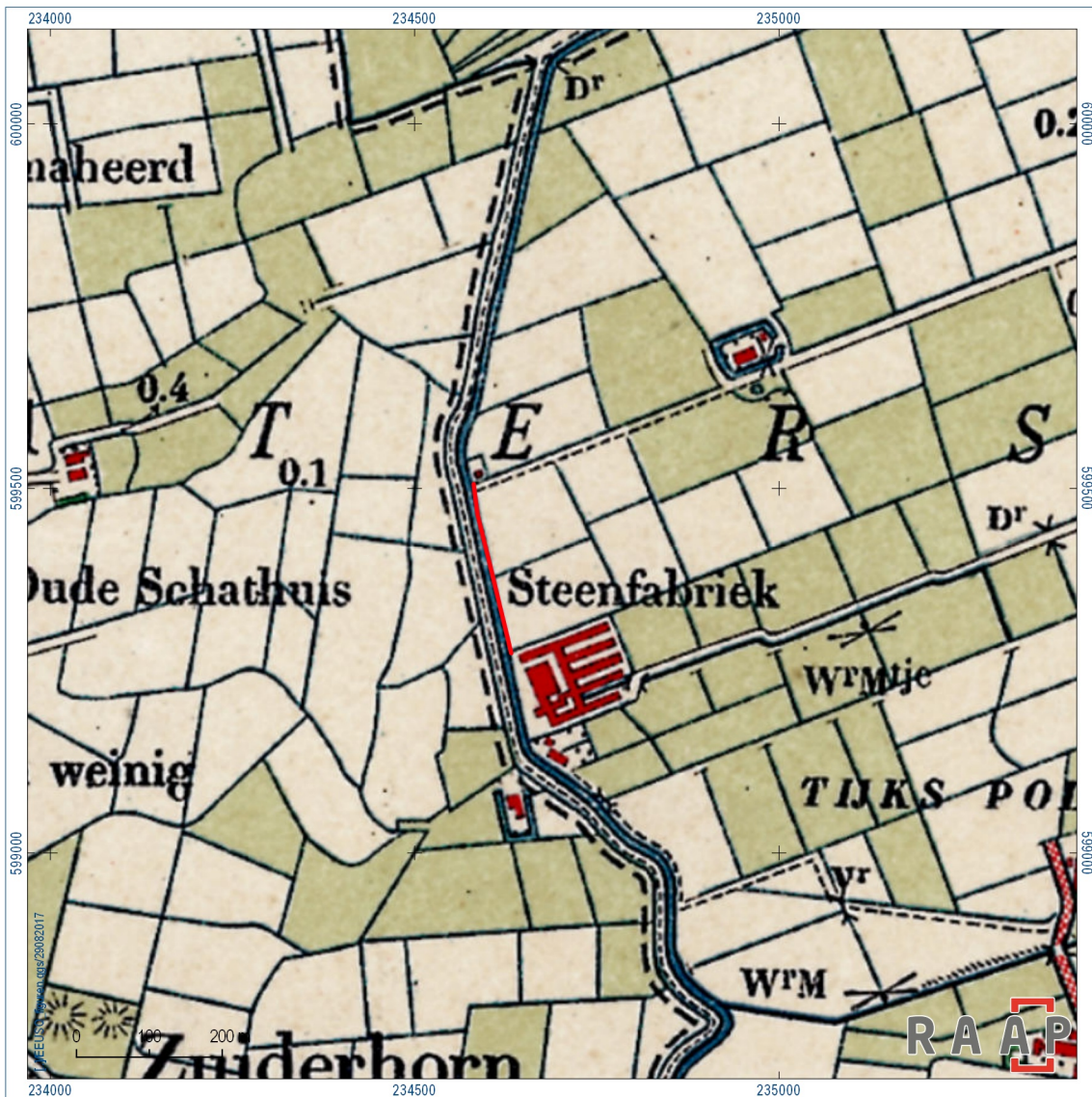
Tabel 4. Overzicht van bekende archeologische gegevens uit andere bronnen.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: Ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Plangebied geprojecteerd op het AHN2.

Figuur 3. Het plangebied (rood) geprojecteerd op de Chromo-topographische kaart 1910.